

Egyházi szemle.

E rovat alatt vessünk most egy pillantást a hazánkban közelebbről történt vagy készülöben levő mozgalmakra, melyek egyházi életünkben kisebb nagyobb változásokat idézhetnek elő.

Mióta az 1848 évi pozs. XX-dik törvényczikk kimondta a magyarországi bévett vallásfelekezetek közti egyenlőség s viszonyosság elvét, azóta e nagy elv életbeléptetésére hazánkban egyéb nem történt, mint az 1868 évi XLIII. és XLVIII. törv. czikkek meghozatala, melyek által az áttérések s vegyes házasságkötések megkönnyítettettek, a gyermekek mely valláshoz tartozása szabályoztatott s a házassági elválás folyama némileg rendeztetett.

Ezen intézkedések által azonban az egyenlőség és viszonyosság elve koránt sem lett teljesen keresztülvive. Az utóbb említett törvényeken meglátszott, hogy compromissumok utján, sokféle érdekek s befolyások scyllái s caribdisei közt jutottak révpartra. A mit a törvény szabályozott is, egyesek kijátszhatták, mert nem volt büntetés szabva a törvény kijátszóira. Ebből sok panasz és visszatorlás keletkezett s keletkezik folyvást. A kathol. főpapok ott ülnek most is a törvényhozás felső házában, a hol a protestáns főpapoknak csak a gallérián lehet helyök a háznagy szivességéből sat.

Mit szóljunk a bé nem vett vallásokról? A zsidók polgári tekintetben egyenlő jogokkal bírnak hazánk többi népével; de vallási tekintetben törvényen kívül állanak. A keresztény egy zsidóval Magyarországon házasságra nem léphet, pedig mindketten egyenlő jogu polgárai az országnak. Százezernél több magyar él az alföldön, a kik nazarenus vallásuaknak vallják magukat; ámde ily vallást a törvény nem ismer sat.

Volt és van tehát elég ok arra, hogy egy újabb vallási törvénynyel még sok zilált és függöben levő kérdés rendeztessék.

Került is 1868 óta már három törvényjavaslat a vallás szabadságáról az országgyűlés eleibe; az egyiket Irányi Dániel orsz. képviselő adta bé 1869-ben, a másikat b. Eötvös, volt minisz-

ter, ugyanazon évben. Mind két törv. javaslat azonban csak általános főelveket foglalt magában, melyek mellett sok fontos részlet homályban maradt volna azután is. Ezen törv. javaslatok a képviselőház irattárában maradtak tárgyalatlanul. Főelvek mindkettőben ezek voltak: a.) mindenki szabadon vallhat bármely hitet s azt külsőképen is kifejezheti — az országos törvények megtartásának föltétele alatt; b.) minden vallásfelekezet egymással s az állam irányában egyenlő; c.) az anyakönyvek vitele állami functio; d.) a polgári házasság elve kimondatik, de erről külön törvény fog intézkedni. Ezen kívül az Irányi javaslatában ki volt mondva a róm. és gör. kathol. és gör. keleti főpapok közjogi kiváltságainak megszüntetése.

A harmadik törvényjavaslatot Molnár Aladár orsz. képviselő adta bé a mult évben, mely „az állam és egyház közti viszony rendezése ügyében kiküldött orsz. bizottság“ által tárgyalatván, a kevés módosítással megállapított szöveget a bizottság f. évi ápr. 26-án terjesztette a képviselőház eleibe.

E törv. javaslat megérdemli, hogy tüzetesebben foglalkozunk vele.

A bizottság jelentésében előadja azon alapelveket, a melyek a bényújtott törv. javaslat tárgyalásánál s megállapításánál vezérelték. Ezen alapelvek röviden a következőkben foglalhatók öszsze:

a) Az állam minden polgára számára biztosittassék a vallási meggyőződésnek teljes szabadsága, ugy szintén hitének akként való külső kifejezhetése és gyakorolhatása, hogy ez által ne sértse se más polgároknek törvényben biztosított jogait s egyéni szabadságait, se az állam intézményeit.

b) Biztosittassék mindenkinek azon joga is, hogy egyéni hitök gyakorlására testületekké, vagyis egyházakká szabadon egyesülhessenek.

c) A „szabad egyház szabad államban“ elvnel fogva a vallási hit és politikai élet közt határ vonandó; az állam a vallási élet belső körébe ne avatkozzék, ez minden vallásfelekezetnek saját dolga.

d) De másfelől a felekezetek irányában is biztosítani kell a társadalmi békét, az állami közrendet, az állam souverainitását és az egész politikai szabadságot.

Megállapítandó tehát az egyházaknak s az államnak kölcsönös jogköre, s az államhatalomnak a vallásfelekezeti testületek irá-

nyában gyakorlandó felügyeleti s ellenőrzési joga, illetőleg kötelessége, megállapítandó ez lehetőleg részletesen nemcsak az állam, hanem a felekezetek szabadsága érdekében is, hogy a felügyeleti jog gyakorlása ürügye alatt a kormány netaláni túlkapásai, vagy visszaélése ellen a felekezetek biztosítva legyenek. Fő dolog lévén e tekintetben az, hogy

először, az egyházak szabadsága semmiben ne korlátoztassék erősebben, mint az mennyire az állam biztonsága, a polgárok egyéb jogai és más vallásfelekezeteknek szintén biztosítandó szabadsága okvetetlenül követelik;

másodsor az, hogy e korlátozás ne hatoljon bé a hitnek belső körébe, és végre

harmadsor az, hogy ezen szükséges korlátozás törvényben állapíttassék meg s ne bizassék a kormányoknak esetleg önkényéből gyakorolható eljárására.

e) Ámde a fennebb előadott elveket hazánkban egyszerre és valamenynyi hitfelekezet irányában nemcsak egyenlő mérvben, hanem egyszersemind egyformán érvényesíteni, nem célra vezető. Tekintetbe veendő, hogy a századok óta törvényesen létező hitfelekezeteknek mind a társadalomban meggyökerezett hagyományos intézményeik s ez intézmények alapelvi mind külső viszonyaik, mind az állammal sok százados történeti alakulásokban kiképződött összeköttetések oly lényegesen különböznek egymástól, — és ha mind ezen sajátságokat egyszerre megszüntetni és az államnak valamenynyi, régi és ezután keletkező felekezetek irányában egyforma jogviszonyát akarnók megállapítani, ily eljárás a helyett, hogy a szabadságot biztosítaná és a viszonyokat rendezné, inkább megzavarná az állam érdekeit, és megzavarná magoknak a hitfelekezeteknek egymáshoz való békés viszonyát.

A lényegesen egyenlőtlen tényezőknek, egyenetlen erőknak s eltérő irányzatnak külsőleg is egyenlő, azaz egyforma jogviszony alá helyezése, vagy épen erőszakolása, a gyakorlatban a legnagyobb egyenlőtleniséget, sőt egyik vagy másik irányban a szabadság veszélyeztetését eredményezné.

Ezeknél fogva a vallások szabadságáról szóló törvényben meg kell hagyni egyfelől az eddig önkormányzattal birt felekezeteknek az önkormányzatukban élvezett eddigi jogait, s másfelől a róm.-és gör. kath. felekezeteknek a kormányhoz való igazgatási viszonyát fenn kell tartani mindaddig, míg az utóbb említett felekeze-

tek is önkormányzati alapon szervezkednek s függő ügyeik külön törvény által rendeztetnek.

Ezen kivételes tekintet nem ellenkezik sem a vallásszabadság általános elvével, sem a felekezetek egyenjogúságával; nem ellenkezik legalább a dolog lényegében, mert a jogegyenlőség elve itt csak oly értelemben valósítható:

hogy egyenlő mértékben legyen jogosított mindenik felekezet vallásának s egyházi életének saját elvei szerint gyakorlására, és

hogy egyenlő mértékben legyenek az állam jogai s érdekei és a polgárok szabadsága biztosítva a különböző hitfelekezetekkel szemben.

f.) Végre az államnak, mint a közerkölcsiség őrének, nem lehet tekinteten kívül hagyni a közerkölcsiség szempontját is, különösen az ezután alakulandó vallási egyesületek felett gyakorlandó felügyeleténél.

Ezek azon fő alapelvek, melyek az orsz. bizottságot a „vallás szabadságáról“ szóló törv. javaslat megállapításánál vezették. Ezen fő alapelveket egytől egyig helyeseljük.

Lássuk már most magát a törv. javaslatot. Ez áll egy rövid bevezetésből és I. — VII. fejezetből, összesen 32 §-ból.

A bevezetésben kimondatik a hitszabadság elve s minden valásnak egyenlősége az állammal szemben.

I. fej. Egyház alakításról. Bármely hitvallásu egyének szabadon alakíthatnak egyházat. A vallásfelekezetek egymással egyenjogúak. A róm. és gör. kath. egyházak irányában az állam eddigi jogai fentartatnak, míg önkormányzat alapján külön törvény által nem rendeztetnek. A többi bévett felekezetek eddigi jogai biztosítatnak. A patronatus és canonica visitatio rendezéséről külön törvény fog intézkedni. Az újonnan alakuló egyházak szervezeti alapszabályaikat, erkölcsi tanaikat, isteni tiszteletük leírását, fegyelmi szabályaikat tartoznak a vallásügyi miniszterhez felterjeszteni; ha a miniszter ezekben kifogásokat tenne, folyamodhatnak az országgyűléshez. Ha időfolytán valamely felekezet egyházi szerkezetében sat. változtatásokat tesz, az is béjelentendő. A főbb tisztviselők választása is béjelentendő. Minden egyháznak feje, lelkesze, tisztviselője csak magyar honpolgár lehet. (A róm. pápa kivételt képez). Vallási s erkölcsi, ugy tankönyvekben nem szabad az ország törvényei-

vel ellenkező tanoknak foglaltatniok. Csak nyilvános közgyűlések tarthatók. A közgyűlések jegyzőkönyvei a kormány kívánatára bémutatandók. Az államkormánynak joga van a felekezetek vagyonára, alapítványaira nézve felügyeletet gyakorolni. Minden egyház maga állapíthatja meg fegyelmi szabályait, de testi fenytéket és személyes fogságot nem alkalmazhat. Fegyelmi eljárás nem indítható azért, ha valaki a polgári törvényadta jogát gyakorolta, vagy egyházi felsőségének törvénytelen rendeletét nem teljesítette. Ugyanazon egyháznak tagjai is külön válhatnak és külön egyházat alakíthatnak. Az egyházak egyházi és iskolai célokra adót is vehetnek ki képviseleti alapon, vagy az érdekeltek többségének önkéntes beléegyezésével. Ha egy polg. község valamely egyházat segélyez, köteles az ott levő többi egyházakat is aránylagosan segélyezni. Tömeges áttéréseknél ha az egyházközség legalább $\frac{1}{3}$ -da tér ki, a vagyonban aránylagosan osztoznak, kivéven a templomot s parochiát, de ebben is osztoznak, ha a tagok $\frac{1}{5}$ része lép ki. Az alapítványok akkor is tiszteletben tartandók. Az anyakönyvek, míg ez iránt külön törvény nem intézkedik, úgy vezetnek, mint eddig; az ezután alakuló vallási társulatok anyakönyvei vezetésére nézve a miniszterium rendelkezik.

II. fej. Isteni tisztelet és ünnepek. Isteni tiszteletet szabadon és tetszés szerint tarthat minden vallási gyülekezet, csak az a közerkölcsiséget ne sértse és törvényellenes beszéd ne tartassék. Senki sem kötelezhető, hogy más vallásuak ünnepeit megtartsa. A vasárnapok általános ünnepnapok. Szent István király napja általános nemzeti ünnep.

III. fej. Egyház-fegyelem. Minden vallásfelekezet hivei irányában gyakorolhat fegyelmi eljárást; de testi büntetést, bészarást, vagyoni birságolást nem használhat.

IV. fej. Egyházi rendek. Valamely egyház kebelében alakulandó egyházi rendek, szerzetek magán társulatnak tekintetnek, s alapszabályaik a vallásügyi miniszterium jóváhagyásától függnek. Szerzetek tagjai s főnökei csak magyar honpolgárok lehetnek. (A róm. kath. szerzetekre kivételes tekintet van). Egyházi fogadalmaknak polgárjogi következése nincs.

V. fej. Áttérés. Az 1868 évi XLIII. törv. cikk szerint. Ha valaki úgy akar kilépni valamely egyházból, hogy egy felekezethez se tartozzék, az a jelentést a polg. előjáráságnál teszi, hol az ilyen esetek külön könyvbe jegyeztenek fel.

VI. fejr. Gyermekok vallási nevelése. Az 1868 év XLIII. törv. cikk szerint.

VII. fejr. Temetkezés. A község köteles közös temetőről: gondoskodni. Azonban egyes felekezetek is tarthatnak maguknak külön temetőt. Egyik egyházhoz sem tartozó, vagy oly egyének temetése iránt, kiket papjok eltemetni nem akar, a polg. község köteles gondoskodni.

E törvényjavaslat általában megfelel az előrebocsátott alapelveknek s ennél fogva egy pár megjegyzéssel mi is elfogadnók, sőt óhajtanók annak törvénynyé válását.

Különösen két pontja ellen van lényeges kifogásunk e törv. javaslatnak. Egyik a 9. §., mely szerint „a hitelvekben egyező, tehát tulajdonképen ugyanazon hitfelekezethez tartozó egyének is külön válhatnak felekezetük többi tagjaitól és külön egyházat alkothatnak“. Másik pont, melyet nem helyeslünk, a 28. §., mely szerint „a kinek tetszik, kiléphet egyházából a nélkül, hogy más egyházhoz kelljen csatlakoznia, vagyis minden felekezeti összeköttetésen kívül (confessionslos) teheti magát“.

Elismerjük, hogy ezen elvek a liberalismusnak szoros (legszerűs) consequentiái, tehát jogosultak akkor, a mikor vallásszabadságról beszélünk. De mégis határozottan ellene vagyunk, hogy ezen elvek most törvényben kimondassanak, mert sem szükségesnek, sem czélszerűnek nem tartjuk. Nem tartjuk szükségesnek, mert egy pár hirlapi cikket kivéve, sehol sem nyilvánult a szükségérzet az iránt, hogy ugyanazon hitelveket valló egyházrészek külön önálló egyháztestületekké kívánnának szakadni, vagy egyesek minden egyházi kötelekből menekülni akarnának. S nem tartjuk czélszerűnek azért, mert oly miveltségi s társadalmi állapotok közt, minők hazánkban vannak, az eddig tömörebb egyházak is decomponáltatnának, megszámlálhatatlan apró önálló részekre oszlanának, mi által a különben is nem nagyon szilárd lábon álló vallás-erkölcsi élet még alább süllyedne. A tanácsban minden nagyobb kérdésnél, minden választásnál a kisebbség valószínűleg külön válna. Ha a pap különben is csekély bérét követelné hiveitől, azok, vagy legalább sokan közülök azzal felelnének, hogy a törvény alapján minden felekezeten kívül helyeznék magukat, csak hogy ne fizessenek. Így, meglehet, elhervadnának csak hamar a legvirágzóbb egyházközségek is, és felbomlálnak indulna minden egyházi élet.

A törvényhozásnak, meggyőződésünk szerint, soha sem a pusztán elmélet, hanem a közszükségérzet és célszerűség után kell indulnia. A teoriában jogosult eszme, bármely szép legyen is az, törvényben csak akkor nyer jogosultságot, ha az élet azt szükségesnek és célszerűnek mutatja. Ezen meggyőződésünk szerint, alapos indokokból a fentebb jelzett két helyet a szóban levő törv. javaslatból határozottan kihagyandónak tartjuk, a többi részeit szívesen elfogadjuk.

Hiányai e törv. javaslatnak, hogy a véduri jogviszonyon (patronatus) és az egyháznagyi látogatáson (canonica visitatio) alapuló szolgálmányok szabályozását nem veszi fel s a polgári házasságot is keretén kívül hagyja. Azonban ezek csak látszólagos hiányok, a mennyiben az említett orsz. hivatóság a polgári házasságról már adott békül külön törvényjavaslatot a képviselőházhoz; a más két fontos tárgyra nézve hasonlóan külön törv. javaslat készítésében egy albizottság működött már s remélhetőleg ezen törv. javaslatok sem sokáig fognak késni.

Nagy hiánya továbbá a vallásszabadságról szóló törv. javaslatnak, hogy az abban kizabott tilalmaknak s általában e törvényrendeleteinek netaláni áthágásaira nem gondoskodik megfelelő büntetésekről, ezt a hozandó büntető törvénykönyvnek tartja fenn, melyből ki tudja mikor lesz szentesített codex.

Lesz-e törvény mostanság a vallás szabadságáról szóló fennebbi törv. javaslatból s azzal kapcsolatosan beadott, polgári házasságra vonatkozó törv. javaslatból? A mennyire mi a mostani kormány hangulatát e tekintetben ismerjük és mióta Móricz Pál képviselő közelebbi nyilatkozatát (a budget-vita alkalmával) olvastuk: nincs reményünk mostanság egyikhez sem.

A mostani országgyűlési szabadelvű párt, Móricz Pál képviselő beszéde után ítélve, csodálatos módon nem szándékszik mostanában a fennebb jelzett két törv. javaslatot tárgyalni. Erre most egyszerűen csak annyit jegyzünk meg, hogy a párt szabadelvű reputatioja ezen halasztással nem fog nyerni. A kormány meg, a mennyire értesítve vagyunk, úgy gondolkozik, hogy vallási ügyekben, a historiai fejlődés menetét követve, nincs szükség most a vallás szabadságára és polgári házasságra vonatkozó általános törvényekre; annál fogva csak arra kell törvényt hozni, a mit az élet hangosan

követel, t. i. a názárenusokra és a keresztények és zsidók közti vegyes házasságokra nézve. Ezek égető kérdések, tehát törvény által rendezendők, a többi maradhat. Ha így áll a dolog, akkor valamint Irányi és b. Eötvös törv. javaslatai, úgy a Molnár Aladáré is szépen ad acta tétetik s néhány évig talán megint szünetelni fog a vallásszabadság s polgári házasság törvény általi rendezésének kérdése. Hogy ezen kérdés elnapolása mennyire indokolható a mostani országos viszonyok közt: ennek birálatába ez alkalommal nem ereszkedünk, csak azt jegyezzük meg, hogy a sajtónak mind e mellett is feladata lehetőleg minden oldalról megvitatni és tisztázni az említett nagy fontosságú törv. javaslatokkal kapcsolatos kérdéseket, hogy bár mikor kerüljenek is azok megint az országgyűlés tárgyalása alá, minden részben tisztázva kerüljenek oda.

Az állam és egyház közti viszony rendezésére kiküldött orsz. bizottságnak van még egy nevezetes jelentése, a tanulmányi és egyetemi alapok természetéről, mely szintén érdemes figyelmünkre.

A budapesti (régebb nagyszombati) tudomány-egyetem alapját Pázmán Péter esztergomi érsek tette le 1635-ben 100,000 ren. ft. tőkével, ez más főpapok alapítványaival 1773-ban már 268,614 ft. tőkére szaporodott. Nagyobb mérvű gyarapodást adott ez alapnak Mária Terézia királyné az imént említett évben a jézsuita-rend feloszlatása után azok fekvő birtokai egy részének adományozása által.

Ámbár a devaluatio miatt 1818-ban ez alap is sokat csökkent, mégis az 1868 évi kimutatás szerint az egyetemi alap vagyona tőkében és fekvő birtokokban 5.282,000 frtra becsültetett, melyből a bizottmány véleménye szerint 5 millió kétségtelen országos alap a felső oktatás céljaira rendelve, tehát az alapnak aránylag csak kevés része (269,000 ft.) tekinthető specialis r. kath. természetűnek.

A tanulmányi alapot Mária Terézia alapította 1780-ban Magyarország és hozzá tartozó részei számára, a tanulmányi közalap (studiorum fundus) nevezet alatt, ezt is a feloszlatott jézsuita-rend vagyonából.

Ezen alap áll az 1872 évi zárszámadások szerint:

tőkében	.	.	.	.	.	6.615,341 firtból,
ingatlanokban	.	.	.	.	.	2,642,892 firtból,
					összesen:	9.258,233 firtból.

A bizottság az ezen alapra vonatkozó okmányokat megvizsgálván, a következő véleményt mondta ki: „Miután ez alap orszá-

gos javakból és állami feladatot képező célra (a közoktatásra) létesítettett, miután továbbá az államhatalom azt mindig szabadon kezelte, kezeli és rendeltetése szerint tanulmányi célokra szabadon fordította és fordítja; miután végül a közoktatásról mindig az államhatalom rendelkezett és a szóban forgó vagyont is e célra teremtette elő: véleményünk oda irányul, hogy a.) a tanulmányi alap országos természetű vagyis közalap; b.) annak jövedelmei országos tan- és közművelődési célok előmozdítására fordítandók; c.) a parlamenti kormányzat és budgetjog követelményeinek megfelelőleg, ezen alap kezelése, jövedelmeinek mikénti felhasználása és az abból fentartott tanintézetek az orsz. költségvetésbe felveendőik“.

A bizottság egy tagja, gr. Apponyi Albert, egyedül adott a fennebbivel ellenkező, külön véleményt, mely szerint a tanulmányi alap tisztán katolikus alap s csak kat. iskolai célokra fordítható.

Az országgyűlés, s nevezetesen a „szabadelvű párt“, nem lehet közönbös, reméljük, egy 9 milliót meghaladó alap természetének minél előbbi megállapítása iránt; hadd tudjuk már egyszer tisztán, hogy kié hát ez az alap? csak a katolikusoké-e, kik azt mai napig kizárólag használják? vagy az országé, mely a felett parlamenti kormányának 8-dik évében sem rendelkezik legkisebb mértékben sem? Hazánk pénzügyi viszonyai nem olyanok, hogy egy ily tekintélyes alapot, melyhez valószínűleg joga van, ez vagy amaz tekintetből továbbra is csdálatos közönbösséggel figyelmen kívül hagyjon.

Nem szólunk a vallási alapról, melynek tőkége pénzben és fekvőkben tudunk szerint az ötven milliót is meghaladja. E nagyszerű alap valószínűleg csak a kath. egyházat illeti. Ámde mondja ki hát a törvényhozás minden habozás nélkül ezen alapra nézve is, hogy az csak a kath. egyházé, hogy egyszer már jöjjünk tisztába ezen örökös függő dolgokkal.

Megemlítésre méltó, örvendetes mozzanatként kell feljegyeznünk még azt, hogy — a mint a lapokból közelebről értesültünk — a közokt. miniszter elhatározta Budapesten egy izraelita országos rabbi képző seminarium felállítását az országos izraelita alaptól. Nagy fontosságú intézménynek tartjuk ezt azért, mert ha ezen intézet felállítatik, a magyarországi izraeliták hazafias szellemben nevelt, magasabb tudományos képzettségű rabbikat fognak kapni s nem lesznek kénytelenek keletről bevándorló, nyelvünket nem értő, tudatlan, fanatikus zsidókat alkalmazni lekipásztoraikul. **Bny.**